Да си спомним за Васил Стоянов

Преди много, много години, когато идеализмът още значеше нещо и дори имаше известен обществен резонанс, един художник водеше истинска битка да наложи в общественото съзнание нова за времето дейност - дизайна. Опитваше се да преодолее бюрокрацията, със страст атакуваше консерватизма и езоповски убеждаваше партийната върхушка в неотложната необходимост от естетическа реформа: в промишленото производство, в проектирането на детската среда, оформлението на обществените пространства. Изобщо, стремеше се да стимулира целенасочената политика за осмисляне и усъвършенстване на функционалните процеси, протичащи в предметната и пространствената среда на човека.

И, не е за вярване, че тази битка, до голяма степен лична, индивидуална, бе спечелена. Със собствени усилия, познанства и контакти, с възрожденски плам и воюващо публицистично перо, след дългогодишни митарства Васил Стоянов (1926 - 1980) успя да събуди интерес към авангардните у нас тогава идеи на дизайна. Сам бе повярвал в тях като зрял и модерно мислещ художник, а не просто от снобизъм; изповядваше ги не като интелигентски проблем, още помалко - като мода. Той бе твърдо убеден във висшия им хуманен смисъл - в първородната им сила на ред, пестелива и функционална форма, структурни връзки и т. н. Бе привърженик на общото, на цялостното проектиране на средата и аргументиран противник на "предметизацията" - на всяко излишно овеществяване. През 60-те и 70-те години на миналия век той наложи основните теоретични постановки, първата учебна програма за професионалисти, проби пътя на организационните структури (съвет за дизайн, национален център по дизайн), провокира разработването на нормативна база - държавните документи, регламентиращи дизайна и като образование, и като професионална дейност, и като ключово звено към различни промишлени отрасли. Негова заслуга е и колективното членство на СБХ и Съвета за промишлена естетика в световната организация ИКСИД.

"Днес - 85 години от неговото рождение, смело можем да твърдим, че Васил Стоянов е пионер на дизайна в нашата страна. Няма завоевание в тази област, в която да не са вложени частици от неговата енергия, ум и страст" (Незабравка Иванова, 2011). Разбира се, множество реформисти са работили за тази - от държавен мащаб - кауза и не бива да приписваме на една единствена личност историческа мисия. Но нему отдаваме почит за пионерската роля, защото той най-ярко олицетвори въодушевлението на Първите.

Васил Стоянов беше открит, общителен и непосредствен човек. Имаше от бога талант да проповядва; увличаше събеседниците, умееше да привлича и разпалва съмишленици, да внушава и бележи общи цели. Иначе естет и романтик, бохем и артист по природа, на попрището си бе твърд и прагматичен, отстоявайки кредото си в продължение на четвърт век. Прекрачил прага на времето си, релефна обществена фигура, неминуемо изложена и на публичния прицел, той, естествено, не жъна само лаври. Полемичната острота в публицистиката, праволинейната позиция, гражданското поведение му създадоха тайни и явни врагове. И макар несправедливо, Васил Стоянов преглътна доста горчилка. За сметка на това, като преподавател бе любимец - широк и насърчителен, с отворен мироглед. Неговите лекции образно и с лекота преливаха от анализа на вековните или съвременни процеси и форми до заключения чрез други и различни сфери на човешката история и култура.

Разпилените му уроци по дизайн - в академичното ателие, на улицата или в кафенето - не се публикуваха в трудове. В относително краткия си жизнен път, от артистична небрежност, той не осъществи много собствени проекти. Скепсисът му към паметта на обществото приживе го предвари от илюзии в това отношение. Днес Васил Стоянов е вече позабравен. Макар че разединените му възпитаници - първите поколения български дизайнери - още търсят чрез личността и името му "запазения знак" на професията си. Защото знаят, че много от това, което ни , изглежда като даденост, дължим на него, на неговото апостолско дело.

Днес за дизайн се шуми повсеместно; кавалетното творчество приема формата на дизайн-проект, а същинският дизайн се изтънчва в капризно формообразуване. От компютърните спецове до модистите - всички се титулуват дизайнери. Сякаш е настанал светът на "тоталния дизайн", но по огледална логика. Или като в нова "криворазбрана цивилизация". И няма кой да се осмели да каже, че царят е гол. Здравомислещи като Васил Стоянов няма.

Ирина Мутафчиева